

Universitatea “Alexandru Ioan Cuza” din Iași
Facultatea de Filosofie și Științe Social-Politice
Departamentul de Cercetare
Departamentul de Filosofie
Bd. Carol I, no.11, 700506 IASI
tel. 0040.232201284; fax. 0040.232201154

Colocviul național *Voință și normă*

11 decembrie 2021

(online)

La Prise de la Bastille, Jean-Pierre Houël (1735-1813), Bibliothèque nationale de France

Consiliul științific al colocviului:

Acad. prof. univ. dr. Ștefan Afloroaei, prof. univ. dr. Petru Bejan, prof. univ. dr. Corneliu Bîlbă, prof. univ. dr. George Bondor, prof. univ. dr. Alexandru Tofan

După cum bine se știe, Jean-Jacques Rousseau este cel datorită căruia conceptul de „voință generală” a dobândit un loc inconturnabil în filosofia moral-politică: „Într-adevăr, orice individ poate să aibă, ca om, o voință particulară potrivnică sau deosebită de voința generală pe care o are ca cetățean; interesul lui particular îi poate dicta cu totul altceva

decât interesul general”, scria el în *Contractul social* I, 7, consacrand definitiv celebra distincție (care ascunde o tensiune permanentă) între *voința generală* și *voința particulară*.

Este însă Rousseau inventatorul conceptului de „voință generală”? Întrebarea nu este superficială, căci Diderot îl folosise deja în articolul „Droit naturel” din *Encyclopedie* (1755) iar Montesquieu îl utilizase deja înaintea lui Diderot (în capitolul XI din *Despre spiritul legilor*, 1748).

O privire rapidă în istoria filosofiei dezvăluie originea metafizico-teologică a acestui concept, anume controversele religioase despre predestinare și libertate din jurul anilor 1640, care aveau ca origine întrebarea dacă (și cum) *vrea* Dumnezeu să salveze pe *toți* oamenii (cum afirmă Biblia) și, corelativ, de ce *nu* îi salvează pe *toți* (cum afirmă tot Biblia).

Cel care a „extras” conceptul din zona eminentamente teologică unde fusese elaborat (și unde este posibil să fi avut ca sursă de inspirație distincția patristică dintre *voința naturală* și cea *gnomică*) și i-a conferit un rol arhitectonic în cadrul unui sistem metafizic a fost Nicolas Malebranche. Acest autor post-carteziian a încercat să dovedească (înaintea *Eseurilor de teodicee* ale lui Leibniz, 1710) că răul există în lume deoarece Dumnezeu *vrea* salvarea tuturor oamenilor, respectând însă anumite „legi generale” ale harului (*Tratatul despre natură și har*, 1680)

Or, originalitatea lui Malebranche a constat în inventarea conceptului de *lege generală a harului*, marcând astfel translarea îndrăzneată dar necritică a ideii de lege din științele naturii în sfera metafizico-teologică. Nici chiar *voința* divină (atotputernică) nu se mai putea manifesta, din acel moment malebranchist, fără a fi orientată (chiar constrânsă!) de o *normă* superioară – o idee de care urma să profite din plin secolul Luminilor.

Acest raport constrângător între *voință* și *normă* pare a fi valabil, *a fortiori*, și pentru ființa umană.

Se poate formula deci o întrebare legitimă care privește originea și metamorfozele istorice ale conceptului de „voință generală”: oare nu cumva Rousseau a transpus în plan politic ceea ce fusese deja teoretizat în spațiul metafizico-teologic, preluând, conștient sau nu, universul semantic ce înconjură la acea vreme conceptul de *voință* individuală (*dorință*, *pasiune*, *afect*) și opunându-l unei norme și semanticii ei aferente (*lege*, *necesitate*, *interes general*, *guvernare*)?

Credem că este aproape imposibil sau poate inutil de distins între o folosire pur „politică” a unor concepte și un sens eminentemente „moral” sau exclusiv „metafizic” al aceluiași termen, date fiind metamorfozele suferite de concepte în cursul istoriei. În plus, credem că există și un liant care împiedică tensiunea dintre *voință* (individuală) și *normă* (generală) să atingă punctul de rupere, iar acest liant este un alt concept, la fel de imposibil de catalogat: *libertatea*.

Din perspectivă metafizică, *libertatea* poate fi considerată sau o facultate fundamentală, sau o idee a rațiunii, sau expresia unei vieți ce nu se lasă prinsă de un concept (pentru a oferi doar trei din multiplele declinări istorice ale conceptului).

Sub aspect politic, omul edifică liber o ordine moral-politică în care interesele particulare și afectele individuale trebuie să se supună binelui comun, stabilit prin deliberare rațională, iar nu prin revelație sau constrângere.

Libertatea pare deci să furnizeze suficiente punți teoretice și practice pentru a domoli tensiunea între, pe de o parte, o *voință* ce riscă să fie purtată în derivă de iraționalitatea afectelor ori de interesele proprii și, pe de altă parte, o *normă/mai multe*

norme care, în numele unui bine comun, amenință să transforme omul viu (deci imprevizibil) al pasiunilor în *automaton* politic.

Ne putem întreba așadar dacă libertatea este sinonimă cu exercițiul voinței sau o presupune/depășește pe aceasta? Cât privește voința, aceasta se exercită prin alegerea dintr-un set de posibilități reale sau, mai curând, prin cedarea în fața unor pulsioni inconștiente și inevitabile?

Gândite din perspectiva filosofiei moral-politice, normele împiedică irumperea pasiunilor individuale în spațiul public și dezagregarea ordinii politice pe care omul a construit-o întrucât s-a îndepărtat de ordinea naturală. Însă poate fi redus sensul normei la rolul de gardian care trebuie să îl „scape [pe om] de orice dependență personală, condiție care constituie masca și mobilul mașinii politice” (*Contractul social* I, 7)? Există oare și o dimensiune „liberatoare” a normei (de orice fel) și a normativității în general?

Prezentul colocviu își propune să ofere un cadru de discuție în marginea celor două concepte care stau în tensiune (*voință* și *normă*) și, în același timp, sunt inseparabile (grație conceptului de *libertate*), așa cum o dovedește istoria filosofiei sau istoria ideilor politice.

De la dimensiunea teologică până la cea politică, de la aspectul metafizic până la cel moral, colocviul își propune să ofere participanților ocazia de a permite o mai bună înțelegere a rolului jucat de aceste concepte în decursul istoriei ideilor occidentale, la diferiți autori care s-au aplecat cu mai multă atenție asupra acestora.

Punctul de plecare al argumentului colocviului este cel al secolului al XVII-lea, însă conceptele de *voință* și *normă* (precum și raportul dintre ele, sintetizat de conceptul de *libertate*), nu pot fi ținute doar în granițele unei singure perioade sau unei singure opere. Deoarece ideile nu respectă (din fericire!) periodizările înguste, organizatorii sunt conștienți că participanții vor aborda surprinzător de multe perspective asupra conceptelor care definesc orizontul argumentului. Abordările interdisciplinare sunt la fel de binevenite.

După colocviu, participanții vor putea trimite organizatorilor articole redactate conform standardelor științifice, în vederea evaluării și publicării acestora într-un volum colectiv la o editură acreditată CNCS, până în toamna anului 2022 ([urmând modelul deja consacrat](#)). Nu vor fi percepute taxe de participare sau de publicare.

Cei care doresc să participe la colocviu sunt rugați să trimită la adresa cmoisuc@gmail.com : titlul intervenției, un scurt rezumat al acesteia (maxim 500 de cuvinte), afilierea instituțională și datele de contact (telefon și email).

Termenul-limită de trimitere a propunerilor este **4 decembrie 2021**.

Colocviu realizat prin proiectul PN-III-P1-1.1-TE-2019-0610, în cadrul PNCDI III
(membrii echipei: conf.univ.dr. Cristian Moisuc, CS III dr. habil. Florin Crîșmăreanu, lector univ.dr. Viorel Țuțui, ACS drd. Bogdan Guguianu)